

קול צופיך

מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

ויצא - תשנ"ח - מאת מרן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

השיעור לעילוי נשמת :

מרן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

פרשת השבוע : ויצא

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשנ"ח.

הלכות חנוכה חלק א'

[לא היה שיעור בפרשת ויצא לרגל נסיעתו של מרן שליט"א לארצות הגולה, שם חיזק את רוחם של אחינו הגרים בין הגויים].

דברי פתיחה מפי הרב הגאון נעים בן אליהו שליט"א עד בואו של מרן שליט"א.

עשרים שנה אצל רמאי ללא נזק

בפרשתנו כתוב (בראשית ל"ב ד-ה) "וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֶשָׂו אֶחָיו אֲרֻכָּה שְׁעִיר שְׂדֵה אֲדָוִם. וַיֵּצֵא אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדֹנָי לְעֶשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם לְבָן נָרְתִי וְאַחֵר עַד עֲתָה". ומבאר רש"י שאמר לו יעקב ששמר תרי"ג מצוות בבית לבן ולא למד ממעשיו הרעים. וז"ל: "דבר אחר, גרתי בגימטריא תרי"ג, כלומר עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים". אנו רואים מכאן, שאמר לו יעקב אבינו לעשו שני דברים. -גם שהוא גר בביתו של לבן וקיים את כל תרי"ג המצוות, וגם שלא למד ממעשיו הרעים. והשאלה נשאלת, הרי אם יעקב אבינו ע"ה קיים את כל התרי"ג מצוות [ואין כוונתו שהוא קיים אותם בפועל אלא שהיה ראוי לקיים את כל תרי"ג המצוות] למרות שהיה בבית לבן, מובן מאליה שלא למד ממעשיו הרעים, אם כן מה הצורך לפרט שני הדברים? אלא הכוונה היא, שיעקב אבינו אומר לעשו שהוא גר עם אדם המחזיק הנגוע במדה עצומה של רמאות, וכמו שהוא עצמו מתבטא אחר כך בדברו עם רחל ולאח (שם ל"ב ז-ח) "וַאֲבִיכֶן הִתֵּל בִּי וְהִחְלַף אֶת מִשְׁכְּבִתִּי עֶשְׂרֵת מַיִם וְלֹא נָתַן אֶלְקִים לְהִרְעֵ עַמְדִּי. אִם כֹּה יֹאמֶר נְקֻדִים הֲיִהֶּה שְׂכָרְךָ וְיִלְדוּ כָל הַצֹּאן נְקֻדִים וְאִם כֹּה יֹאמֶר עֲקֻדִים הֲיִהֶּה שְׂכָרְךָ וְיִלְדוּ כָל הַצֹּאן עֲקֻדִים". -בר מן דין, ההצלחה הגדולה ביותר שקצר לבן ברמאותו היא שהוא הצליח להחליף את לאה ברחל - ובודאי צריך בשביל זה אומנות וערמה אינסופיים כדי להעזי ולעשות מעשה כזה להחליף נערה בנערה בליל נישואיה, למרות ששתייהן בנותיו, והיה הדבר למורת רוחן בתכלית. יעקב אבינו רואה את כל זאת, ועוקב אחרי לבן, שמלבד שהיה רמאי, היה מנחש ומתעסק עם תרפים, וראה בו איש חכם וערום, נבון ופיקח שאין כמוהו - ועל אף הכל, הוא הצליח לשרוד ברוחניותו ובקדושתו מבלי להתפס ולפול ברשתות שטמן לו חמיו ללא הרף. את זה רצה יעקב להדגיש לעשו, שעובדת מגוריו בבית לבן לא גרמה לו ללמוד ממעשיו הרעים.

אירוח לשם כסף לעומת אירוח לשם שמים (מעשה ברבינו סעדיה גאון)

משל [או סיפור] המשיל על הדברים מורנו ורבנו רבי יהודה צדקה ע"ה, ואביאנו בפניכם כפי ששמעתי מפיו אהור. מספרים סעדיה גאון (בזמנו קראו לו 'ביומי') יצא למסע ארוך ממצרים עד בגדאד אשר בצפון עיראק. באותה תקופה לא היתה תחבורה כמו היום, והיה צריך לעבור כבדת דרך ארוכה ואיטית, ולעצור בהרבה תחנות בדרך. בין המקומות בהם היה אמור לעצור שם ולהתארח היו טורקיה ואיטליה, שכן היה המסלול בזמנם. כיון שלא היתה תקשורת כמו היום, לא יכלו לדעת ראשי הקהלות השונות את יום בואו המדויק של הרב לעיר, אלא על פי השערה בלבד. בהגיע הרב לאחת הקהילות החשובות, שם היו אמורים ראשי הקהלה לארגן קבלת פנים התואמת את מעמדו של הרב, לא יצא איש להקביל את פניו כיון שיום הגיעו קדם את יום השערותם, ולא היו מודעים על בואו כלל.

כנס הרב לעיר והתעניין על מקומו של בית מלון שם יוכל לנוח מעמל הדרך ולהחליף כחות, והראו לו בית מלון מסוים שהיה בסביבתם. משראה בעל המלון את האורח הנכנס, והנה הוא אדם אשר חזותו כולה כבוד והדר וזיו פניו כפני מלאך, יצא לקראתו וקיבל אותו בכבוד גדול במיוחד; הוא לקח אותו לחדר יפה, כנראה הכי היפה שהיה בבית המלון, ונתן לו להיות שם לבד, [מה שלעצמו היה מכובד ביותר, לפי שבזמנם לא היה מושג כזה של לינה בבתי מלון לבד, אלא היו שוהים ששים-שמונים איש בחדר, ללא גוזמה]. אחרי שעזר לו לעלות לחדרו עם חפציו ויתמקם בנוחות, שאל אותו אם ברצונו לשתות משקה קר או חם, והרב ביקש ממנו דבר קר. שוב שאל אותו אולי רוצה הוא לרחוץ את גופו, והסכים לכך הרב.

דאג בעל המלון מאוד לרב, הביא לו מגבת גדולה ורכה, לקח אותו למקום רחצה, ודאג לכל צרכיו. לאחר מכן גם שאל אותו אם רצונו לסעוד, ועוד דאגות רבות כפי שנהוג לעשות עם אורחים רבי מעלה. רואה רבינו סעדיה גאון את הטרחה הרבה שהטריח עצמו בעל הבית למענו, ושאל אותו מדוע הוא טורח כל כך הרבה למענו, ואמר לו בעל הבית מלון, שכל מה שיטרח הוא מעט לעומת מה שמגיע לו באמת. הסיק הרב שבעל המלון מכיר אותו, והוא מכבד אותו בהתאם. עבר על הרב ליל מנוחה מתוך השלמת כל מחסורו מצידו של בעל המלון למענו, ומתוך יראת כבוד מרובה. ביתניים יצאה שמועה בעיר שהגיע אדם מכובד לעיר, וכי הוא שוהה באותו המלון המדובר, מייד יצאו ראשי הקהלה לבדוק מי הוא זה האורח, שמא זהו רבינו סעדיה גאון לו ציפו כל כך בכליון עיניים, והנה ראוהו שוהה שם, בבית מלון פשוט בעיר. מיד לקחו אותו לאחר כבוד גדול והביאוהו אליהם, ואירחו אותו בבתי עשירים, לא לפני ששילמו לבעל בית המלון את שכרו משלם ונפרדו ממנו לשלום. בהגיע ערב שבת קודש, פרסמו ראשי הקהלה שרבינו סעדיה גאון ידרוש בבית הכנסת הגדולה בליל שבת.

לא היה בית שלא הגיעה השמועה אודות הגאון הגדול השוהה בעירם, ועל הזכות הגדולה שנפלה בחלקם שהרב בעצמו ידרוש בליל שבת. בליל התאספו כל הקהל כולו לבית הכנסת המרכזית לשמוע את דברי תורתו של רבינו סעדיה גאון, ולהבשם מקדושתו. בין כל הבאים, היה גם בעל בית המלון שאצלו התארח רבינו סעדיה ימים ספורים קודם, וגם דאג שכל אורחי המלון יגיעו לבית הכנסת לשמוע את דברי התורה. ישב בעל המלון בתוך הקהל אשר המתח והציפייה לקראת בואו של הרב - הזכות לחזות בזיו פניו, ולשמוע דברי תורה מפיו - ניכרה על פני כולם. והנה הס הושלך בקהל, ועמדו עולם על רגליהם לכבוד הכנסו של גאון ישראל כאשר פיהם ממלמלות את הברכה של 'אשר חלק מחכמתו ליראיו'. נכנס הרב בליווי ראשי הקהל אשר פילסו לו דרך בין העוטים על ידי לנשקם, ו'לחטוף' ברכה מפיו, וכיבדוהו לעלות במדרגות הסמירות העולות לבימה המפוארת אשר במרכז האולם, שהיתה פרי גאוותם של אדירכלים ומעצבים בעלי שם עולמי שהשקיעו הרבה מחשבה בחריטות ובגילופים העדינים שתרמו לכל הבית הכנסת מראה מלכותי ואצילי, בשילוב מלא עם המנורה הענקית שהשתלשלה מהתקרה בדיוק במרכזה, ועליה מרצדות שלהבותיהם של מאות נרות הסדורות בקוים סימטריים על קניה הקמורות הרחבות והזהרות.

והנה אך עלה עלה הרב על הבמה, משם יכלו כל הקהל לראותו, ובטרם היה ניתן למנוע זאת, והנה רץ אדם אחד מבין הקהל הישר את הרב, ומתנפל לפניו ומונשקם וצועק בכבי ובתחנונים 'מחילה! מחילה!'. לא היה זה אלא מיודענו בעל הבית מלון שארח אצלו את הרב, אשר בראותו את הרב על הבמה מיד הכירו, ונוכח לדעת מי היה אורחו, ובא לבקש ממנו מחילה על אשר לא כיבדו כיהא וכנאה למעלתו. התפלל על כך הרב, שכן הוא חשב בראותו את מסירותו של מארחו שהוא מכירו, וגם כיבד אותו מעל ומעבר למקובל, ואין זה אלא מתוך יודעו והכרתו את האורח החשוב. נענה בעל המלון ואמר שהוא לא כיבד אותו בגלל גודל מעמדו, אלא משום שהוא ראה בו אדם עשיר, וחזותו מוכיחה עליו זאת, ולא היתה כוונתו אלא לקבל את שכרו בהתאם. ואילו ידעתי - סיים בעל המלון את דבריו - שאתה הוא זה רבינו סעדיה גאון אורן ומאורן של ישראל, הייתי מכבד אותך בתמימות

קול צופיך

מנן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

יצא - תשנ"ח - מאת מאת מנן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

אבינו ע"ה עדיין עומד בסירובו. אמנם רבותינו אשר ראייתם ראיית עין הבדולח קלטו דברים עמוקים יותר מפשט הדברים הנראים על פני השטח, ומצאו מקום להתגדר בו, שאין כל הפרשה הזו סיפור דברים בעלמא, אלא מסר לדורות, איך שיש לעמוד על המשמר בכל מה שנוגע לחינוך הילדים ולשמור אותם מכל משמר מול הרוחות הרעות הנושבות מבחוץ ומבקשות כללות כל חלקה טובה:

שתי דרכי החינוך שהסתתרו מאחורי הדברים

דרש על דברים אלו מורנו ורבנו רבי יהודה צדקה ע"ה (שנפטר לפני כש שנים), שהיה קנאי גדול בכל מה שקשור לחינוך ילדי ישראל, שיש לעקות היטב אחרי הדברים בפרשנותו. עשו הרשע מתבונן בפמלייתו של יעקב, ומנסה להתחקות אחריה, בן ברמת החיים שלהם, והן ברמת השכלתם. הוא רואה שיש ליעקב אבינו ארבעה נשים, אחד עשר ילדים, דבר היכול להביא אותן להיות בכמה כיתות, כמו בבית ספר שלם. הן אנו זוכרים שעוד בזמננו כל כיתה היתה מורכבת מחמשה או ששה ילדים ולא יותר. עוד רואה עשו שהמחנך הכללי של כל הילדים האלו אינו אלא יעקב אבינו, דבר שהביא למורת רוחו העקומה לפי שהיה למעלה מגיל מאה שנה; התפלא עשו איך יכול אדם כל כך זקן לחנך ילדים, וכי יכול להשתלט עליהם ועל שובות נעוריהם, האם הוא מסוגל להנהיג משמעת מבורה מדי יום ליכותאב' שלו? האם הוא יכול לבדוק ולפקח שיש בכיתה שיראו כל שעות הלימודים? חשב עשו, ואמר לעצמו שהוא יקח תחת חסותו את הילדים ויפתח להם 'מדרסא', ויעמיד להם מחנכים טובים צעירים ונמרצים אשר ידאגו באמת ללמד אותם ולפתח את השכלתם. בחזונו והנה הוא רואה איך שהוא מקים דור מיוחד עם אלופיו ושבתיו ובניו שלו. הוא ידאג להוציא מהם אנשים מלומדים ופרופסורים, ויעשה מהם בני אדם מיוחדים ונאורים יותר.

וכי מה כבר יש להם ללמוד שם אצל יעקב: 'תורה צוה לנו משה', 'ואתם הדבקים בה' אלקיכם', 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד', 'תנו רבנן' ועוד כהנה, והרי לא יצא מזה כלום עפ"ל, עליהם לבוא אצלו וללמוד את כל החכמות, כימיה, ביולוגיה, תורת דרוויין/ש, ועוד. זה היה הרעיון החזונו של עשו, לשלוח את הבנים האלו מחינוכו של יעקב אבינו, ולהעביר אותם לחינוך של אלופיו אלופי עשו. אבל יעקב מייד קלט והבין עם מי יש לו עסק, ומה מחשבותיו האמיתיות שמסתתרות מאחורי הנימוסים אותם ביקש להפגין כלפי חוץ. על יעקב כתוב שהוא איש תם יושב אוהלים, אבל זאת עליו לדעת שאין זה כמו שאנו חושבים שזה מלשון תמימות, אלא מלשון שלמות, שהיה שלם בכל מעשיו. יעקב אבינו הרי היה חכם מאוד, הוא ידע כיצד להוציא בצאן עקודים נקודים וורודים לפי הצורך, מחשוף הלבן אשר על המקלות, ידע את מה שנקרא היום 'תורת הגנטיקה', ידע איך לעשות עושר, ידע להקים משפחה, ידע לשעות שלום בין אחיות – הוא ידע הכל, ולא היה תמים כלל וכלל. 'תם' פירושו שלם.

יעקב אבינו בחכמתו הרבה הבין מייד את מחשבותיו של עשו, ואמר לו שהילדים רכים וזה לא הזמן המתאים, הוא עונה לו באותה הדרך שבא עליו. כלפי חוץ עונה לו יעקב בדרך נימוסים והכרת הטוב על מסירותו של עשו אליו, אבל מתחת לדברים הוא מראה לו שאין הוא מסכים שיבאו אליו ושיתן להם את החינוך שהוא מתכנן; לנו – אומר יעקב אבינו - יש חינוך שמחנכים להיות בני אדם, יש לנו דרך אחרת וחינוך אחר. יש לנו מודה אני, תפלה, הלכות, יש לנו גם קצת היסטוריה, קצת מתמטיקה, יש הכל ברוך ה', אלא שהכל בקדושה ובטוהרה. תודה רבה לך, עשו, אני לא בא. אצלי יגדלו, וכבר ירכשו להם את כל החכמות הנצרכות, ואפילו נשלח לך רופא מומחה אם תצטרך, נשלח לו מדריכים שיחנכו את המורים שלך, שכן היום לא יודעים לחנך, על כל מה שהוא מציע לו עשו יעקב מוותר. אלו הדברים שאמר הרב יהודה צדקה עליו השלום.

ואנחנו מוסיפים על הדברים שהיתה שם מסירות נפש של יעקב אבינו. היתה מטתו של יעקב שלמה, ובשעה שעמד להפטר מן העולם חשש על בניו עד שפתחו ואמרו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד. דע לך שאין בלבנו שום אלוה אחר, שום פסל ומסכה אחרת, אנחנו מאמינים בני מאמינים שה'

וללא שום רצונות כנאה וכיאות לגדולתך, והיה ההבדל מורגש בחוש. מכאן אנו למדים, שמי שעושה דבר מצווה וכדומה לשם שמיים, שונה הוא בתכלית ממי שעושה את זה לשם תמורה גשמית.

ריצת עשו וריצת יעקב

צאו והביטו באלו שלא עוסקים בתורה, או באלו המבזבזים את זמנם להבל וריק; לדוגמה תראו את שחקני הכדורגל, וכמה שמגוהך הוא המשחק שלהם, רצים להם עשרים ואחד איש ועוד אחד אתם אחרי חתיכת גומי נפוח... ותשאלו כל יהודי האם הוא רץ לבית הכנסת באותו להט, והרי דוקא בדברי מצווה כתוב 'אחרי ה' נרוצה?' צאו וראו כמה מקפידים שלא לאחר לעבודה אפילו דקה אחת, ולעומת זה חוסר ההקפדה בזמני התפלות בבית הכנסת. בעליל אנו רואים שני דרכים: כשמדובר בצרכים גשמיים, רצים במרץ - אבל כשמדובר בצרכי שמיים, בולט חסרון המרץ והלהט. ואל תתמה על הדבר, שכן כך הוא טבע העולם. אומר יעקב אבינו לעשו, שהוא קיים את כל תרי"ג המצוות, ולא באותה הדרך שלבן הארמי עשה את מעשיו הרעים. הרי תבין לבד שכדי להחליף את לאה ברחל אין זה עניין של דקה, אלא תכנון ארוך ומחושב, תכנון של שבע שנים שלמות. כל מעשה שהוא עשה, עשה מתוך ריצה וזריזות לשם רמאות והצלחה במזימותיו. כשהגיע יעקב אל לבו, רץ הלה אליו בחושבו שיש עליו כסף וזהב. אומר יעקב לעשו שהוא לא קיים את המצוות בדרך אותה 'שידו' לבן בכל מעשיו.

במקום שבעלי תשובה עומדים

הגמי' אומרת (ברכות ל"ד ע"ב) "א"ר אבהו במקום שבעלי תשובה עומדים מבחילים יכולים לעמוד". נתאר לעצמנו את דברי חז"ל אלו, וכמה שהם מבהילים הרעיון. חי לו אדם צדיק גמור, ומתפלל עשרים וארבע שעות, מתענה תענית רבות, לומד כל גופי התורה בגולה ובנסתר. בהגיע יומו של זה להתייצב לדין בפני ב"ד של מעלה, מגיע גם אדם שהיה פשוט בחייו, עד שנעשה לבעל תשובה; והנה הוא רואה שלוקחים את הבעל תשובה הזה ומושיבים אותו במקום גבוה ומיוחד, ואילו אותו לוקחים למקום פחות ממנו. ובאמת מדוע כך קבעו חכמים? אחת הסיבות היא מפני שכשהוא חוזר בתשובה, הוא עושה את מעשיו הטובים באותה הדרך בה הוא היה עושה את מעשיו הרעים. אם הוא היה רגיל לרוץ לענייני החולין שלו, גם למעשה מצוות הוא רץ, שכך התרגל. אם הוא היה מקפיד על הזמנים, גם בדרכי התורה הוא מקפיד מאוד על הזמנים. הוא עושה מעשי חסד בצורה מדויקת, כפי שהיה אמין ודייקן בעבודתו. כל דבר שהיה עושה אותו אז בדרכי החולין, עושה הוא גם כן בדרכי התורה והמצוות. ואת זה רואים בחוש, איך שבעלי תשובה מתדקדים במצוות, ואיך ששמים לב על כל מצוה ומצוה ועל כל תג ותג, ונוטתים את מאווייהם לחפש חומרות, ולא מסתפקים בקלות כלל. אפשר לראות אותם תמיד שבאים ושואלים מה אמר ה'בן איש חי' על כל הלכה. הם מחפשים להרויח עוד מצוה ועוד מצוה, מה שלא בולט כל כך אצלנו בתוכנו. זה גם לא כמו אותו הצדיק הגמור הרגיל לקום בהנף החמה מתוך שיגרה ונחת.

חילופי הדברים בין יעקב לעשו בהפגוש

עוד רעיון הפרשה מלמדת אותנו, והוא במפגש שבין עשו לבין יעקב. התורה כותבת: (בראשית לג יב-טו) "ויאמר נסעה ונלכה ונאקכה לנגדך. ויאמר אליו אדני ידע כי הילדים רכים והצאן והבקר עלות עלי ודפקום יום אחד ומותו כל הצאן. ועבר נא אדני לפני עבדו ואני אנתנה לה לאטי לרגל הפלאכה אשר לפני ורגל הילדים עד אשר אבא אל אדני שעיך. ויאמר עשו אציגה נא עמך מן העם אשר אתי ויאמר למה זה אמצא חן בעיני אדני". על פניו מצטייר דו שיח זה כשיח רגוע ונחמד בין האחים, ומלא נימוסים וכיבודים. בתחילה אומר לו עשו ליעקב אבינו לבוא אליו, היות ואין לו ליעקב עדיין שטח מרעה לבהמותיו, ואין לו מקום מסודר ומבוטס לילדיו, ואצלו ימצא מקום מסודר ומבוטס היטב. אבל אומר לו יעקב שאין רצונו בכך, כי יש לו צאן ובקר עלות עליו, והילדים רכים – אשר על כן, אין הוא יכול למחר בדרכו, וכנראה שאנשיו של עשו ירצו למחר בדרכם כדרך אנשי חיל נמרצים, ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן. אומר לו עשו, אציגה נא עמך מן העם אשר אתי, כלומר, שהוא יתקדם עם אנשיו בקצבם, אבל הוא יתן לו מלווים נאמנים מאנשיו שיראו לו את הדרך כיצד ומתי להגיע; אבל יעקב

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרְבַּ מְרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

יוצא - תשנ"ח - מאת מאת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מְרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

אותו בכל כוחו ומרצו, והילד התחיל לחקות אותו ולמד את הדברים וגדל והיה לאיש בישראל. זוהי כחה של מסירות הנפש שלו. יעקב אבינו חינך את בניו שילכו וימסרו את נפשם בכל דבר. ועל כן הגמ' אומרת שזוהי דרך החינוך שבה נחנך את בנינו, ושנזכה לחנך אותם בדרך התורה והמצוות בדרך ישראל סבא.

לכניסתו של מִן הָרֵאשׁוֹן מברך את אחיו היקר והנעים פה מפיך מרגליות, באותם דברים אותם שמע מפיו בהכנסו 'לא ימוש מפיד ומפי זרעך ומפי זרע זרעך מעתה ועד עולם', שיתקיימו הדברים בו ובכל הקהל הקדוש הזה.

התחלת השיעור.

הרחק משכן רע

הפרשה מביאה את דברי יעקב אבינו ששלח על ידי השליחים אל עשו. (בראשית ל"ב ד-ו) "וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לִפְנֵי אֶלְ עֵשׂוֹ אֲחִיו אֲרָצָה שְׁעִיר שָׂדֵה אֲדוֹם. וַיֵּצֵא אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדֹנָי לְעֵשׂוֹ כֹּה אָמַר עֲבָדְךָ יַעֲקֹב עִם לִבִּי גֵרְתִי וְאַחַר עַד עָתָה. וַיְהִי לִי שׂוֹר וְחִמּוֹר צָאן וְעֶבֶד וְשֹׁפְחָה וְנֶאֱשָׁלְחָה לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי לְמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ". הוקשה לרש"י על דבריו של יעקב, וכי לא ידע עשו שיעקב היה אצל לבן, עד שהוצרך לומר לו את זה בפרוש? לכך אומר רש"י וז"ל " גרתי - לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני (לעיל כז כט) הוה גביר לאחיק, שהרי לא נתקיימה בי. דבר אחר גרתי בגימטריא תרי"ג, כלומר עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים". הפחד הגדול של יעקב אבינו כשיצא מבאר שבע בדרכו לחרון היה שמא ילמד ממעשיו הרעים של לבן הרשע. בדבריהם אלו מלמד אותנו יעקב אבינו לדורות, שצריך לפחד משכנים רעים או מחברים רעים, והזהירות מהם תעורר אותנו שאנחנו לא ננזק, וגם שבנינו לא יינקו מחבריהם הרעים. אדם שגר בשכונה עם אנשים שכולם אנשי פשע ורשע, צריך לדאוג ביותר שמא ילמד ממעשיהם, שמא ידבק בו ולו מעט מן המעט מדרכם ודרכי חייהם.

מחשבה טובה (לקיים את כל התרי"ג מצוות) הקב"ה מצרפה למעשה (כאילו קיים אותם)

יעקב אבינו אומר לעשו הרשע, שגר אצל לבן הרשע ולא למד ממעשיו הרעים, אלא שמר את כל התרי"ג המצוות. וצריך להבין, הן לא ייתכן לקיים את כל התרי"ג מצוות, בהיות שלא קיים מצוות התלויות בעבודת המקדש שלא היה בזמנו, וכן גט או יבום ועוד כהנה וכהנה. חז"ל באמת אומרים שלא קיים ממש את כל התרי"ג המצוות, שכן מצוות ימיו לא אפשרה זאת, אלא הפשט הוא שהתורה מלמדת אותנו כאילו הוא קיים את כל התרי"ג המצוות. והטעם שזכה לכך הוא משום שיש כלל שעם הצדיקים הקב"ה מתנהג שמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. ליעקב אבינו היו ציפיות עזות ותשוקות אמיתיות בכל מה שקשור לעשיית המצוות וקיומן. וראים את זה ממה שהתורה כותבת לקמן (בראשית ל"ז יא) "וַיֵּאָבֵי שְׂמֵר אֶת הַדָּבָר", וככתב על זה רש"י: "וְז"ל 'שמר את הדבר - היה ממתין ומצפה מתי יבא'. הנה כאן למדים, שיעקב אבינו היה למוד לצפות ולהשתוקק מתי יבא כל דבר שקשור לקיום המצוות לידו ויקיימו. תכונה זו למד יעקב מרשעותו של לבן הרשע. בהפגשו עם עשו הוא אומר לו שגר עם לבן, וכי היה מודע לסכנה שטומנת לו שכנות עם רשע, על כן התבונן בדרכיו מתוך מטרה של זהירות והתרחקות ממעשיו, וראה שדרכו היא לעמוד על המשמר ולצפות מתי תבוא לידו עברה ויעשנה; תגובתו ושריונו נגד תכונה ומסוכנת זו היא על ידי שיעשה להפך ושינהיג את עצמו לשמור ולצפות מתי תבוא לידו מצוה ויקיימנה. ובשכר זה, הקב"ה צירף מחשבה טובה למעשה, ונתן לו שכר כאילו קיים את כל התרי"ג מצוות, כפי צפייתו ותשוקתו לעשות את כל המצוות שיגיעו לידו.

רמזי יעקב בפרטי רכושו

יעקב אבינו מפרט לעשו את דברי רכושו אשר רכש, וז"ל: (שם ו) וַיְהִי לִי שׂוֹר וְחִמּוֹר צָאן וְעֶבֶד וְשֹׁפְחָה וְנֶאֱשָׁלְחָה לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי לְמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ. ומבאר רש"י שמה שאומר לו שור בלשון יחיד, הכוונה להרבה שוורים,

אלקינו ה' אחד, כיון שראה כך שבניו קדושים וטהורים, עמד ואמר להם את מה שהמלאכים בעצמם אומרים, ועמד לברך אותם איש כברכתו ברך אותם. זוהי היתה מסירות נפשו של יעקב איך לחנך את בניו. בדרך של מסירות נפש.

מהי הדוגמה לחינוך על מסירות נפש? הגמ' מספרת על רב כהנא שצפה עץ החיים, ואמר שהוא רצה ללמוד תורה, התענה ארבעים יום, אכל בערב, שבתות וימי שישי לא התענה, אלא הימים שביתיים. משסיים את תעניתו באו ואמרו לו בחלום שלא ימוש מפיד. בתענית שלך הצלחת שתתקבל תפלתך. ישב עוד ארבעים יום בתענית, ובאו בחלום ואמרו לו לא ימוש מפיד ומפי זרעך, זה הבטחה גדולה מאוד שהוא ילמד תורה וגם בניו. אבל זה גם לא הספיק לו, התענה עוד שמונים יום, ובאו בחלום ואמרו לו גם ומפי זרע זרעך, אמר ותו לא צריך. שאם הוא ובנו ובן בנו, תורה מחזרת על אכסניא שלה, מובטח שלא תמוש מפינו מעתה ועד עולם. הדרשנים דורשים. ושואלים, שמא יש לך תשתית של לימוד תורה, תתענה ארבעים יום, תוכל להיות דרשן גדול בתורה ובהלכות, מה יתן לך התענית? דרך אגב, משחו שמע מאיזה רב שמי שמתענה ארבעים יום יזכה לרוח הקודש. הלך יהודי תמים והתענה ארבעים יום. ואין שום רוח הקודש, הלך לרב שכן דרש ואמר לו שהוא התענה ולא יצא לו כלום. אמר לו שתפלה עושה מחצה, יש לך רוח אבל לא קודש. מה יוצא מתענית, מה יוצא מזה אם אין לך תשתית על מה להתבוסס? זו שאלה היפוטטית אבל שאלה. והתשובה היא כמו שאמרו רבותינו, שבתעניתו הוא מסר את נפשו, שזה לוקח לו כמה חודשים, ונחשב לו לארבעים יום רצופים. בשביל ללמוד תורה, זה לא יום או לילה מועד או יום טוב, אלא צריך להשקיע השקעה גדולה מאוד מאוד בשביל לזכות וללמוד תורה. תורה לא נתנה לסוחרים או לבעלי בתים, אלא למי שטורח וממית עצמו עליה. ואז זוהי התשתית של מי שמוסר את נפשו, ומקבל את ההבטחה שהוא יהיה בן תורה, ואז התענה שוב עוד ארבעים יום. גם בשביל בנו צריך שיקום מוקדם ללכת לסליחות ובלקשות, להתאבק ברגליהם של תלמידי חכמים, ויראו בניו איך הוא מוותר על מנוחה בשבת ועוד בשביל לימוד תורה, באופן זה הבן ילך אחריו. ועכשו בשביל להעביר את המסר הזה לנכד, אין זה מספיק ארבעים יום. צריך להיות כל כך חזק וזה ליותר על הכל כדי שהמסר הזה וההשקעה היו תעבור לו ולבנו ולבנו בנו אחריו, וצריך לזה שמונים יום. הרבה אומץ ועבודה שגם הנכד יעסוק בתורה. ואז הראו לו שלא ימוש מפיד ומפי זרעך עד עולם.

יש יהודי גדול שקראו לו רבי יוסף ביס. היה מחנך גדול בעל תורה גדול. אצל האשכנזים אומרים שכשמתחיל לדבר מביאים לו לוח עם דבש עם אותיות ואומר 'תורה צוה יעקב' וחוזרים עמו כל יום כמה פעמים עד שמתרגל לומר את הפסוק הזה בעל פה. והוא דבר טוב ויפה ויאה. הוא לקח את בנו ועשה כנהוג, ומרח דבש על הלוח והתחיל לומר לו 'תורה', ולא ענה לו. 'צוה' ולא רצה לענות. וכך הלאה. וכמה שהוא ניסה, וגם הלך לו. הוא רצה שוקולטה, בננה, אמא תני לי שוקולודה, תני לי בננה, וגם לא רצה. וכל הניסיונות עלו בתוהו. (הרב נכנס בשירת ימים על ימי מלך תוספי שנותיו כמו דור ודור, ושאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם). אתם יודעים מדוע השביתה הסתיימה, כדי שהרב יבוא לשיעור, אנחנו מקבלים את מורנו ורבנו הרב מרדכי אליהו שליט"א שהגיע לארץ אחרי מסע ארוך ומייגע ומפרך, שסובב הרבה מאוד בעולם כדי להשמיע את דברי תורתו וחינוכו לקהל הצמא לדבר ה' ברוך הבא בשם ה'. רק אסיים את הסיפור. פעם הלך אביו ל-נאמר-שוק מתנה יהודה. והנה הוא רואה שם מוכר תפוחים. כל מי שמכיר את השוק יודע שאי אפשר לדבר עם חברו, שכולם צועקים. והנה הוא רואה שם אדם אווזו בידו תפוח וצועק 'תפוח מתוק' 'תפוח מתוק' 'בול בול בול'. הסתכלו האבא והבן על זה, נהנו מהמחזה המשעשע וחזרו לביתם. והנה בבואם לביתם תופס הילד תפוח וצועק תפוח מתוק תפוח מתוק בול בול. אמר האבא, איך זה מחנך אותו כל כך הרבה זמן עם כל האפשרויות ולא לומד, ורק שמע מהירקן תפוח בול וכבר למד ממנו, אתמהא. אחר כך חושב האבא ומבין שהוא לימד את הילד באדישות, והילד לא הרגיש שום חשיבותו בטון דיבורו של אביו. אבל כשראה הילד שהשקיע את כל כולו למכור את סחורתו, קלט הילד. וכך עשה האבא, ולימד

קול צופיך

מנן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

יצא - תשנ"ח - מאת מאת מנן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

לקיימו; הן הוא נדר ואמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך, וכן שיהפוך את המקום למקום שבו מקריבים קרבנות, על כך אומר לו הקב"ה שהתעבב המון שנים ועליו לקיים את דבריו. ודבר הפלא ופלא הוא, שהקב"ה בעצמו פונה אליו שיעשה לו מזבח כדי להודות לו על שהציל אותו מיד עשו... ויותר מזה, הן הקב"ה אומר לו ליעקב 'קום עֲלֵה בֵּית אֱלֹהֵי וְשָׁב שָׁמָּה', ואמרו המפרשים שהכוונה היא שילך לבית קל ויקים מזבח, וממילא עליו לשהות וללון שם. דבר זה מוסא בהלכה, שאדם המביא קרבן לבית המקדש לא יכול לבוא ולהקריב ולחזור באותו היום, אלא עליו ללון בירושלים. למשל אדם לא יכול לבוא במטוס מאמריקה ולרדת בלוד, לנסוע משם לבית המקדש אשר בירושלים - להקריב את קרבנו - ומשם לחזור חזרה למטוס ולשוב לארצו - אלא חייב ללון בירושלים קודם. על כן, אומר לו הקב"ה ליעקב אבינו שהוא חייב ללון במקום שהוא מקריב את הקרבן, על כן אמר לו קום עלה בית קל ושב שם, כלומר תלון שם ואז תוכל להקריב את הקרבן.

זריזותו של עשו בפעם השניה

כשמוע יעקב אבינו דברים אלו הזדרז לקיים את ציוויו של הקב"ה, ככתוב בסמוך לדברים (ו-ז) 'וַיָּבֵא יַעֲקֹב לְזוֹהָ אֶשֶׁר בְּאֶרֶץ פְּנֵן בֵּית אֱלֹהֵי הוּא וְכָל הַעֵם אֲשֶׁר עִמּוֹ'. וַיָּבֵן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לְמִקְוֵם אֱלֹהֵי בֵּית אֱלֹהֵי פְּנֵן וַיִּשְׁכַּח אֶלְוֵי הַקְּלִים בְּבִרְחוֹ מִפְּנֵי אֶחָיו'. וכשה' נראה אליו ומברך אותו תחת השם החדש שנתן לו: (י-יב) 'וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹקִים שְׁמֶךָ יַעֲקֹב לֵאמֹר לֹא יָקָרָא שְׁמֶךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹקִים אֲנִי אֶל־לְשֵׁדֵי פְּרָה וְרִבְּהָ גוֹי וְקָהַל גוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָ וּמְלָכִים מִחֲלָצֶיךָ יִצְאוּ. וְאֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וְלִיצְחָק לְךָ אֶתְנַנֶּה וְלְיִצְחָק אֶחְרִית אֶתְּךָ אֶת הָאָרֶץ'. בפעם הזאת כבר לא התעבב יעקב אבינו כלל, אלא הקים מייד מצבה ככתוב (יד-טו) 'וַיִּצַב יַעֲקֹב מִצְבָּה בְּמִקְוֵם אֲשֶׁר דָּבַר אֱתוֹ מִצְבַּת אֲבָן וַיִּסֵּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן. וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת שֵׁם הַמִּקְוֵם אֲשֶׁר דָּבַר אֱתוֹ שֵׁם אֱלֹקִים בֵּית אֱלֹהֵי'.

זו"ל: "שור וחמור - דרך ארץ לומר על שורים הרבה שור. אדם אומר לחבירו בלילה קרא התרנגול, ואינו אומר קראו התרנגולים". ולמה הזכיר לו דברים אלה דוקא, צאן, חמור, צאן, עבד, שפחה? ועוד קשה, למה לא הזכיר את העבד ואת השפחה בראש רשימת רכושו, והלוא ההגיון אומר שהם אמורים להקדים את הבהמות, שהם רמים מהם במעלה וחשיבות? המדרש מבאר שדברים אלו שהזכיר יעקב אבינו רומזים לגבורה העצומה של עם ישראל הפרוסה על פני כל הדורות, ויעקב אבינו הזכיר אותם לפי סדר.

זו"ל המדרש (בראשית רבה פרשה ע"ה אות יב) "ד"א ויהי לי שור וחמור, שור, זה יוסף שנאמר (דברים לג) בכור שורו הדר לו, חמור, זה יששכר דכתיב (בראשית מט) יששכר חמור גרם, ובן בנו של יוסף עומד לכלות את עמלק, שנאמר (שמות יז) ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב, ובניו של יששכר יודעין מה הקב"ה עושה בעולמו, שנאמר (דה"א יב) ומבני יששכר יודעין בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים, וצאן, אלו ישראל שנאמר (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם, ועבד, זה דוד שנאמר (תהלים קטו) אני עבדך בן אמתך, ושפחה, זו אביגיל שנאמר (שמואל א כח) הנה אמתך לשפחה, באותה שעה הלכו אותן השלוחים אצל עשו וראו עמו גבורים מזויינין ובאו ואמרו ליעקב שנאמר וישבו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו, מהו וארבע מאות איש עמו, א"ר שמואל בר נחמני ארבע מאות מלכים קושרי כתרים, ויש אומרים ארבע מאות מיני אפרכין היו עמו, ור' ינאי אמר ארבע מאות ראשי גייסות היו עמו, וכיון שאמרו לו ליעקב כל אותה גדולה היה מתיירא והיה מחלק את נשיו ואת בניו לשתי מחנות, שנאמר ויחץ את הנס אשר אתו" עכ"ל המדרש. ביאור דברי המדרש הוא שיעקב אבינו שלח לעשו לומר לו שאין הוא פוחד ממנו כלל, כי הוא מחזיק בנשק שיש בו כדי להוות איום לקיומו של עשו.

בתחילה אומר לו שיש לו שור, הכוונה ליוסף שנא' עליו 'בכור שורו הדר לו', ומובא בחז"ל שביום שנולד יוסף, נולד שרו של עשו, כמו שכתוב (עובדיה א יח) 'וַיִּהְיֶה בֵּית יַעֲקֹב אֶשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִבָּהּ וּבֵית עֵשָׂו לְקֵשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וַאֲכָלוּם וְלֹא יִהְיֶה שְׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי ה' דָּבַר'. כלומר, שיש ביוסף הכח להכחיד את עשו עד עפר ככלות האש את הקש. אחר כך אומר לו שיש לו חמור והכוונה ליששכר שנאמר עליו יששכר חמור גרם, שהוא עמל ועוסק בתורה, שהיא הנשק החזק ביותר נגד עשו, ועוד שעתידים בניו לכלות את עמלק על ידי יהושע. הצאן הוא רמז לכלל השבטים שהם מאוחדים כצאן, ונקראו צאנו של הקב"ה. עבד הוא רמז לדוד המלך שאמר 'אני עבדך בן אמתך', והוא מחזיק במלכות של עם ישראל, ואשתו השפחה היא אביגיל. בדברים אלו בא יעקב לעשו, לומר לו שהוא לא פוחד ממנו כלל. ויש עוד לשון במדרש "ויהי לי שור וחמור וגו', ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן, ר' יהודה אומר משור אחד יצאו שוורים הרבה, ומחמור אחד יצאו חמורים הרבה, ר' נחמיה אומר לישנהון דברייתא היא חמורתא גמלתא, רבנן אמרי שור זה משוח מלחמה, שנאמר (דברים לג) בכור שורו הדר לו, חמור, זה מלך המשיח, שנאמר (זכריה ט) עני ורוכב על חמור וגו', צאן, אלו ישראל, שנאמר (יחזקאל לד) ואתנה צאני צאן מרעיתי, ועבד ושפחה, (תהלים כג) הנה כעני עבדים אל יד אדוניהם, (שם תהלים קכ"ג) חנוה ה' חנוה כי רב שבענו בוז" עכ"ל, והכל על אותו משקל.

להגיד לאדני, לומר שדיבר אליו בלשון קשה

את הדברים הנ"ל מוצאים אנו בצורת הדיבור של יעקב כלפי עשו, שהיתה קשה כגידים. התורה כותבת שאמר לו יעקב אבינו לעשו הרשע 'וַיִּשְׁלַח אֶת הַגִּיד לְאָדְנָי, וכבר אמרו חז"ל שכל מקום שכתוב בלשון 'הגדה' כמו 'ויגד' או 'ויגידו' או 'ויגד' וכד' הוא משורש הלשון של גידים, והוא לשון קשה. ואת זה התכוון לומר לו, שלא יבא אליו בדרך של מריבה ומלחמה, שאין דבר זה כדאי לו מול הכחות שיש בידו, אלא עליו לבא בדרך של אהבה ואחוה בחן ובחסד.

המקריב קרבן חייב בלינה

עוד כתוב בהמשך הפרשה (שם ל"ה א) 'וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵּית אֱלֹהֵי וְשָׁב שָׁמָּה יְעִשֶׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֱלֹהֵי הַנֶּרְאָה אֲלֵינוּ בְּבִרְחוֹת מִפְּנֵי עֵשָׂו אֶחָיו'. ביאור הדברים, שאומר לו הקב"ה ליעקב שהוא נדר, נדר, ועליו

הלכות חנוכה

זהירות בנר חנוכה כדי להודיע הנס

הרמב"ם כותב בסוף הלכות חנוכה (הלכות חנוכה פרק ד הלכה יב) "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו". הרמב"ם מלמד אותנו כמה גדולה וחשובה היא מצות נר חנוכה, וכמה צריך להזהר בה עד מאוד. על כן, בשבועות הקרובים נלמד בעזרה"י את הנושא הזה של חנוכה, ונסה להקיף את ההלכות המיוחדות שבה, את החומרות המיוחדות שבה, את המהדרין ואת המהדרין מן המהדרין, את דקדוקי הדין, ואת הזהירות בנר חנוכה, ואת הנפקות בין הדברים. והכל כדי להודות לה'.

חובת ההודאה בדבר שנדר עליו (אפי' אם לא בא לעולם)

וצריך להבין, וכי הקב"ה זקוק להודאה שלנו, והרי בפניו יושבים כל צבא השמים ורבי רבבות מלאכי השרת עומדים להלל ולשבח להקב"ה? הנה ראינו שכשיעקב אבינו התעבב, בא אליו הקב"ה בטענה על זה ואמר לו שהוא התעבב, ועליו שלא להתעבב יותר. ויותר מזה, הרמב"ם לומד מנדרו זה של יעקב אבינו, שעליו לקיימו למרות שנדר בדבר שלא בא לעולם. הרמב"ם כותב את הדברים בענייני נדרים, שאם אדם נודר נדר בדבר שלא בא לעולם, כגון שהקדיש פירות מפרדס שעוד לא קנה אלא לכשיקנה, לא תופס הנדר, כיון שזה נודר בדבר שלא בא לעולם. אבל אם הוא נשבע להקדיש את הפירות, תופס ההקדש שלו, לפי שהוא נשבע על הדבר הזה. ועל דין זה כותב הראב"ד שהוא צודק וכי ראייתו ראייה חזקה, וזה אחד המקומות הבודדים שהראב"ד משבח את הרמב"ם ומסכים לדבריו. זו"ל הרמב"ם (הלכות ערכין וחרמין פרק ו' הלכות לא-לג) "יראה לי שאע"פ שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אם אמר הרי עלי להקדישו הרי זה חייב להקדישו כשיבא לעולם משום נדרו, ואם לא הקדיש הרי זה עובר משום בל תאחר ולא יחל דברו ומשום ככל היוצא מפיו יעשה כשאר הנדרים. ראייה לדבר זה מה שאמר יעקב אבינו וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ונאמר אשר נדרת לי שם נדר, והרי האומר לא אפטר מן העולם

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרֵב מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

יוצא - תשנ"ח - מאת מאת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

ד. הזמן הרביעי הוא **דעתו של מִן** שמדליקים עם סוף השקיעה, שהם כעשרים דקות לאחר השקיעה, והוא זמן צאת הכוכבים. וז"ל מִן (שם) "אין מדליקין נר חנוכה קודם שתשקע החמה, אלא עם סוף שקיעתה, לא מאחרים ולא מקדימים".

הדליק שלא בזמנה האם מברך?

גם נחלקו מִן ורמב"א בעוד נקודה, והיא במידה ועבר זמן ההדלקה ולא הדליק נרות חנוכה. לדעת הרמב"ם, אם עבר 35 דקות לאחר השקיעה, לא מדליק יותר נר חנוכה, והפסיד את המצוה. וז"ל הרמב"ם (פ"ד הי"ה מצוטט לעיל בדעתו) "אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין, שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, וכמה הוא זמן זה כמו חצי שעה או יתר, עבר זמן זה אינו מדליק, וצריך ליתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק". לעומתו מִן כותב שאם עבר זמן הדלקה שהוא בצאת הכוכבים לדעתו, וז"ל (שם ס"ב) "שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא כמו חצי שעה שאז העם עוברים ושבים ואיכא פרסומי ניסא; הלכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור וכו'. ומיהו הי"מ לכתחלה, אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה; ואם עבר כל הלילה ולא הדליק, אין לו תשלומין".

אם מברכים בהדלקה שאחרי הזמן

וצריך עדיין לעיין ולחקור במה שאומר מִן שמדליק והולך כל הלילה, האם יכול להדליק עם ברכה או בלי ברכה? וכן צריך לחקור, האם אחרי החצי שעה האמור, הוא כדעת הרמב"ם או כדעת הגר"א (בספרו מעשה רב סי' רל"א) שהוא חצי שעה גמורה מהשקיעה, ואם עבר זמן זה לא מדליק יותר. המג"א כותב שכיון שהבית יוסף מביא ספק בדבר זה, יכול לברך אחרי הזמן עם ברכה. והנה למודעינו שיש את דעתו של ר"ת שכל שקיעה המובאת כאן היא שקיעה שניה, והיא שעה ורבע אחרי השקיעה שלנו, והיא תקרא סוף שקיעה שניה. לפי זה, בודאי שאין לנהוג כדעת ר"ת לכתחילה, לפי שאז נכנס למחלוקת, שלדעת מִן צריך להדליק לפני זה, ואחרי זמן זה אין בירור אם יכול לברך או לא; ואם יחכה לשקיעה של ר"ת מסתבך עם הברכה לפי דעת מִן.

עד מתי מדליקים לכתחילה

המקור לדבר נמצא בגמ' שאומרת (שבת כ"א ע"ב) 'מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק'. [למעשה, פשט דברי חז"ל אלו כדברי הרמב"ם, שכן הגמ' אומרת משתשקע החמה, ולא אחרי השקיעה, ולא לפני זמן מה, ולא צאת הכוכבים]. עוד הגמ' רוצה ללמוד מזה דין של כבתה אם זקוק לה או לא, שכן כך מהלך הסוגיה שם "וכבתה אין זקוק לה; ורמינהו מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, מאי לאו, דאי כבתה הדר מדליק לה - לא, דאי לא אדליק - מדליק". כלומר, שזמן הדלקה הוא מהשקיעה עד שתכלה רגל מן השוק, ובתוך טווח זמן זה יכול להדליק מתי שירצה. ומיהו הגמ' שם מביאה עוד תירוץ וז"ל "ואי נמי לשיעורה" - והביאור הוא שכל הזמן האמור הוא רק לומר ששיעור השמן שישים בנר הוא כשיעור זה שתכלה רגל מן השוק - אבל באמת ההדלקה צריכה להיות בזמנה. מקשים על הרמב"ם מגמ' זו, שלקח את שתי השיטות: מצד אחד לקח את השיטה שאומרת שזמנה הוא משתשקע החמה, ומצד שני לקח את השיטה של שיעור והוא סתירה בדברים; ומתרצים שהרמב"ם למד שהתירוץ השני אינו תירוץ נוסף אלא חד תירוץ אחד הוא.

דעת התוס' בנוגע למדליק אחרי הזמן

תוס' אומרים על דברי הגמ' (שם ד"ה דאי לא אדליק מדליק) "אבל מכאן ואילך עבר הזמן אומר הר"י פורת **דיש לזוהר ולהדליק בלילה מיני** שלא יאחר יותר מדאי. ומ"מ **אם איהו ידליק מספק** דהא משני שינויי אחרונים". הנה לדעת הר"י פורת אם הדליק אחרי חצי שעה, לתירוץ ראשון אינו מדליק. אבל לפי תירוץ שני מדליק גם אחרי הזמן. אם כן, כיון שהוא ספק בין שתי התירוצים, אין להכנס לכזה ספק אלא להדליק מוקדם, ואם

עד שאהיה נזיר חייב לנהוג בנזירות ואע"פ שעדיין לא נדר בנזיר, הואיל ואמר שידור בנזיר חייב להנזר וזה כיוצא בו וכו' ראוי לדון. השגת הראב"ד: "ראיה לדבר זה מה שאמר יעקב אבינו וכל אשר תתן לי והרי האומר לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר. א"א הראיה מיעקב ראיה היא".

המודים על ניסים כל כך ישנים ראויים לניסים נוספים

מעלתה של ההודאה בניסי חנוכה גדולה היא עד מאוד, ויש בה כדי להבטיח לעם ישראל ניסים נוספים. למעשה, כל מצוה שאנחנו עושים אותה ומודים עליה, יש בה כדי לעשות נ"ר גדולה לפניו יתברך. הן כל מה שהקב"ה מבקש מאתנו להודות על המצוות, זה מרוב חיבתו המיוחדת אלינו. כתוב בזוהר הקדוש שהמלאכים באים להקב"ה ואומרים לו רבונו של עולם, בניך מדליקים נרות חנוכה ומודים ומברכים 'על הניסים', וכן מברכים שהחינו, על מה ולמה כל זה? ומגיעה תשובה מפמליא של מעלה האומרת שזה על הניסים שעשה ה' בזמן החשמונאים. שוב המלאכים פותחים ואומרים, רבש"י, הרי עברו אלפיים שנה ועדיין מודים לך על מה שאז עשית למענם? אומר הקב"ה שאדרבה, אם הם עדיין מודים בדבקות ובשמחה על הניסים שעשה להם כאילו עשאו להם השנה, ראויים הם לעוד ניסים. מכאן נראה ונלמד כמה חשובה מצוה זו עד מאוד, והכל בשביל פרסומי ניסא.

ארבע שיטות לזמן הדלקת נר חנוכה

יש כמה דעות בפוסקים מהו זמן חיוב הדלקת נר חנוכה. המקור להלכה בנוגע לזמן הדלקת נר חנוכה הוא מהגמ' שאומרת (שבת כ"א ע"ב) "מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק". (בסמוך יבוארו שני פירושים בדברי הגמ'). הזמנים השונים היוצאים מדברי הפוסקים הם ארבעה, ומן הראוי לדעת אותם.

א. הזמן ראשון המובא **בחלק מהפוסקים** הוא שצריך להדליק מפלג המנחה. וכתוב בשו"ע שזמן זה אינו מעשי כלל, אלא אם כן הוא אנוס גמור או שיש יש לו סיבה מיוחדת, כגון שהוא יוצא מביתו ולא יוכל להדליק בצאת הכוכבים, ואז מועיל בתנאי שכשמדליק מפלג המנחה עליו להכניס שם שמן שישאר עד חצי שעה אחרי צאת הכוכבים. וז"ל מִן (או"ח תרע"ב סי"א) "ויש מי שאומר שהא טרוד יכול להקדים מפלג המנחה ולמעלה, ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק".

ב. הזמן השני הוא שמדליק זמן מועט לפני השקיעה. את זאת מביא הבאה"ל בשם הר"ן. וז"ל הבאה"ל (תרע"ב ד"ה ולא מקדימים) "ולא מקדימים - הוצא מלשון הרמב"ם וכו' ואפשר גם להרמב"ם שהוא מצד הסברה שאינו נזיר לפרסומי ניסא שכמקדים דשרגא בטיהרא מאי מהני אבל קשה וכו'... וע"כ אנו צריכין לומר דמה שאמרו ובלבד שלא יקדים היינו דוקא שמדליקו בעוד היום גדול שאז אינו מינכר שהוא לכבוד שבת, וכן בעניינינו שהוא לשם חנוכה וכו'... והרמב"ם שהעתיק ובלבד שלא יקדים לא העתיק מסוף שקיעה אלא כתב שמדליקין עם השקיעה [וז"ל בפ"ד מה' חנוכה הלכה ה' אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין] וכוננו ממש קודם השקיעה וכו'... וקשה, הלא הר"ן מקשה על דברי בה"ג וכו'... וע"כ אנו צריכין לומר כמו שכתבנו מקודם דעם שקיעתה היינו זמן מה קודם ג"כ נכלל ב"עם שקיעתה" ע"כ בקוצר.

ג. הזמן השלישי הוא דעתו של **הרמב"ם**, וכן גם דעתם של הגאון מוילנא ושל הפרי חדש. - שזמן ההדלקה היא מהשקיעה ממש, ולא לפנייה כלל. זה הוא הרמב"ם (פ"ד מהלכות מגילה וחנוכה ה"ה) "אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין, שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, וכמה הוא זמן זה כמו חצי שעה או יתר, עבר זמן זה אינו מדליק, וצריך ליתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק". ממה שהרמב"ם כותב חצי שעה או יותר, נאמר שזמן ההדלקה לפי הרמב"ם הוא 35- דקות, כיון שהוא אומר שהזמן הוא יותר מחצי שעה.

קול צופיך

מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרְבּ מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

יוצא - תשנ"ח - מאת מאת מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

ובתור שכזה היה פטור מהדלקת הנרות כמו שפסק ב'בן איש חי', והיה מטיל את מצוות ההדלקה על אשתו.

בכל זאת הכניס עצמו לספק זה, ידליק בגלל התירוץ השני. וכבר הבאנו את דעת השו"ע שמברכים גם אם מדליק אחרי הזמן.

הדלקת נרות חנוכה בערב שבת לדעת הרמב"ם

הר"ן שואל אליבא דדעת הרמב"ם כיצד אפשר להדליק נרות חנוכה בערב שבת – שכן אם נסבור דלא כמו הרמב"ם, שזמנה הוא לאו דוקא משתשקע החמה, אלא אפשר גם להדליק קודם או אחר כך, אז אתי שפיר בהדלקת הנר בערב שבת, שידליקו קודם השקיעה ויוצאים בזה י"ח; אבל אם נאמר שזמן הדלקה הוא כמו שהרמב"ם אומר, שהיא עם השקיעה ועד שתכלה רגל מן השוק בלבד, ואי אפשר להדליק קודם זמן זה או אחריו כלל – קשה, איך נוכל להדליק נרות חנוכה בערב שבת? אלא, אומר הר"ן, וז"ל "לאו למימרא שלא יאה רשאי להקדים אלא קודם, דשבת יוכיח! וכו', אלא יכול להקדים. אבל מדברי בעל ההלכות נראה דדוקא נקט משתשקע החמה, ובערב שבת מדליק אחר השקיעה, ומפני שהוא סובר כדעת רב יוסף שאמר משתשקע העליו וכו'. כלו', שיש הרוצים להסביר בדעת הרמב"ם שבאמת זמן זה הוא דוקא גם בערב שבת, ונרות חנוכה ידליק עם השקיעה ולאחריה למרות שהוא ערב שבת, והרמב"ם יסבור כדעת רב יוסף בגמ' לגבי בין השמשות, שלכל בין השמשות יש דין של יום גמור. אבל אין הדברים מחוורים כלל, כיון שהרמב"ם לא כן סובר לגבי בין השמשות, אלא הוא סובר שמהשקיעה הוא לילה גמור – על כן, מסביר בספר 'מעשה רוקח' שהרמב"ם לא דיבר אלא על שאר ימי השבוע בלבד, אבל בערב שבת שיש בו גם דין תוספת שבת דרבנן לפני השקיעה, ידליק לפני השקיעה, ויחשב לו כאילו הדליק עם השקיעה (וכעין זה מצאנו הגדרה בידות הכלים' ככלים).

מעשה באשתו של רב יוסף בנוגע לזמן הדלקת נרות (נרות שבת לפי רש"י)
הגמ' מביאה מעשה העוסק בנוגע להדלקת נרות, וממנו אפשר ללמוד מוסר גדול. (שבת כ"ג ע"ב) "אמר רב הונא, הרגיל בנר – הויין ליה בניס תלמידי חכמים, וכו'. דביתיה דרב יוסף הות מאחרא ומדלקת לה" וכתב על זה רש"י וז"ל "מאחרא ומדלקת – נר של שבת סמוך לחשכה". וכך גם הר"ן מסביר. "אמר לה רב יוסף: תניא לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה מלמד שעמוד ענן משלים לעמוד האש, ועמוד האש משלים לעמוד הענן". כלומר שאמר לה שצריך להקדים ולהדליק לפני השקיעה ולא לאחר. "סברה לאקדומה", פרש"י "לאקדומי – בעוד היום גדול". כלומר שרצתה להדיק כבר מהצהריים. "אמר לה ההוא סבא: (רב יוסף) תנינא, ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר". כלומר שזה הזמן שנקבע, ואין להקדים ולא לאחר ממנו כלל. רש"י מבאר שהנדון בגמ' הוא על הלכות שבת. וז"ל "שלא יקדים – דלא מינכרא שהיא של שבת" עכ"ל, כלומר, שהגמ' מלמדת אותנו שאין להקדים ולהדליק נרות שבת קודם פלג המנחה, אלא מפלג המנחה והלאה יכול להדליק; וכן שלא לאחר עד סמוך לשקיעה. וכבר הזכרנו כמה פעמים, שאם אדם רגיל להתפלל בבית כנסת שמתפללים מוקדם בע"ש, יצטרך לנהוג כמו מנהג הבית כנסת שם הוא מתפלל, ולהדליק לפני התפלה – ומנהג ירושלים הוא שהמתפללים מוקדם מקדימים את התפלה 40 דקות לפני השקיעה, ובזמן זה אפשר להקדים ולהדליק נרות שבת.

כיצד יש להעיר בבית

גאון עוזנו ותפארתנו בעל ה'בן איש חי' לומד מהמעשה הזה בגמ' מוסר גדול. הגמ' מספרת שאשתו של רב יוסף היתה נוהגת לאחר את הדלקת נרות שבת. הן חז"ל (משניות שבת פ"ב מ"ז) כבר למדו אותנו שחייב אדם לומר בכל ערב שבת עם חשכה, עשרתן? ערבתן? הדליקו את הנר! ולמדה אותנו הגמ' שצריך למימרינהו בנחת כי היכי דלקבלו מיניה, כלו' שצריך לומר את הדברים מתוך נחת ולא מתוך כעס כלל. רב יוסף היה בקי עצום, וכונה בשם 'סיני' בגמ'. והנה אשתו היתה מדליקה מאוחר, היה צריך רב יוסף – מצד הטבע הנטוע בנר אנוש – להעיר לה, לגעור בה, ולרזו אותה מאוד להדליק בזמן! אבל רב יוסף לא כן עשה, אלא מצא דרך לומר לה את הדברים בחכמה על ידי ששובב את השיחה סביב הנושא, הוא הביא לה דרשות שונות: תניא לא ימיש וכו', שמתוך הדברים האלה היא אמרה להבין לבד את כוונתו, ובלבד לא להעיר לה בפירוש ולא לומר לה שכך ההלכה וכך צריך לעשות וכו'. מכאן, ילמד אדם מוסר גדול היאך צריך האדם להתנהג עם אשתו בבית, שלא להקפיד עליה ולא להכניס אימה יתירה בתוך ביתו, אלא למצוא דרכים כיצד להעביר את המסר אותו ככוונתו למסור.

פירוש הרמב"ם שמדובר בנרות חנוכה (ואשתו של רב יוסף היתה מדליקה משום שהיה סג"ל)

הרמב"ם כתב על הדלקת הנרות 'לא ידליק ולא יאחר', ומבארים המפרשים שהוא מסתמך על המעשה הני"ל של הגמ'. מכאן, אומר הכס"מ, שהרמב"ם למד את המעשה בגמ' – באשתו של רב יוסף שהיתה מאחרת להדליק – בנרות חנוכה, ולא כרש"י שלמד את כל המעשה בנרות שבת. והמדובר הוא שהיתה מדלקת מאוחר נרות חנוכה, ואמר לה שהזמן הוא משקיעת החמה ועד שתכלה רגל מן השוק. ושמתאמרו, הרי המעשה באשתו של רב יוסף מוכיח שמדובר בנרות שבת ולא בנרות חנוכה, שכן שם מדובר שההדלקה היתה מוטלת עליה, ואין דבר זה מצוי אלא בנרות שבת ולא בנרות חנוכה שהדלקתם מוטלת על הבעל! אין זה קשה כלל, שכן ה'בן איש חי' כותב בהלכותיו שאם הבעל הוא סגי נהור (עיוור), טוב שהאשה תדליק ולא הבעל; ורק אם אין לו אשה או שאשתו לא יכולה להדליק כגון שהיא אשה בבית וכדומה, אז אומרים לו שהוא ידליק על אף הכל. והרי רב יוסף היה סגי נהור (כדמוכח בהחובל בב"ק פ"ז ע"א ורש"י שם, וכן בקידושין ל"א ע"א ורש"י שם, וכן תוספות בב"ק ג' ע"ב, וכן רש"י עירובין נ"ד ע"א, ועוד,

דעת המרדכי על זמן ההדלקה

המרדכי כותב שהביאור במה שהגמ' אומרת מצותה משתשקע החמה הוא מסוף השקיעה, כלומר מסוף שקיעת החמה, כלומר מצאת הכוכבים. והגאון מוילנא מביא ראיה מהמרדכי, לא המרדכי הזה אלא מרדכי אחר, שהזמן הוא עם השקיעה ממש.

רמזים לחנוכה מהתורה

כיון דאתינא למרדכי, נאמר דרך אגב דבר יפה שמביא הישילטי גבורים' על הפסוק 'ויהי מקץ שנתיים ימים', באשר בדרך כלל יחול שבת חנוכה בפרשת מקץ – והראשי תבואה של שנתיים הוא ש'מאל נ'ר ת'דליק י'מין מ'זוזה. ועוד דבר, שאומרים שרפים עומדים ממעל ליו, שהוא רמז לליו נרות שמדליקים במשך ימי החנוכה מלבד השמש (שעם השמש יוצא מ"ד נרות). נחמ"ד למראה, הוא ראשי תבות נ'ר ח'נוכה מ"ד. ועוד אומר, שבמנורה כתוב 'וגוליה על ראשה', הוא גימטריא של מ"ד (ג=3 ו=6 ל=30 ה=5 - ס"ה 44). ואחר כך כותב המגיה 'ואני הי"ט מוסיף בו סימן אחר: וטב"ח טב"ח והכו' רומז לנרות חנוכה ולסעודות מצוה בחנוכה – וטב"ח טב"ח הוא גימטריא מ"ד (ו=6 ט=9 ב=2 ו=1 ח=8 - ט=9 ב=2 ח=8 - ס"ה 44), וכן המלה והכן עם ה-ח' של המלה טב"ח הוא אותיות חנוכה, ומכאן לומדים שיש עניין גם בחנוכה לעשות מעט סעודות מצוה. ובכל זה יש רק רמזים.

סיכום דעת הרמב"ם והגאון

עד כאן הבאנו את דעות של הרמב"ם ושל הגאון, שלרמב"ם מדליק מהשקיעה ועד צאת הכוכבים שזהו זמן שתכלה רגל מן השוק, ואם מדליק קודם או אחרי זמן זה, לא יצא ידי חובתו, ומדליק בלי ברכה. ולדעת הגאון, מדליק עם השקיעה ממש, וטוב יעשו אם ישימו שמן כשיעור שתדלוק עד חצי שעה אחרי צאת הכוכבים שאז יצאו ידי חובת כל השיטות, ואם מדליק אחרי צאה"כ, יכולים להדליק עם ברכה.

דעת מרן על זמן הדלקת נר חנוכה

מרן כותב כלשון הזה (או"ח סי' תרע"ב) "אין מדליקין נר חנוכה קודם שתשקע החמה, אלא עם סוף שקיעתה, לא מאחרים ולא מקדימים. ויש מי שאומר שאם הוא טרוד, יכול להקדים מפלג המנחה ולמעלה, ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק. שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא כמו חצי שעה שאז

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי הַרֵב מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

יוצא - תשנ"ח - מאת מאת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

לא כלתה רגל מן השוק עד חצות ויותר

עוד דין צריכים לדעת, שכל מה שחז"ל קבעו את הזמן של כלתה רגל מן השוק, שהוא חצי שעה אחרי השקיעה, זה דוקא בזמנם שהיו הולכים בשוק רק עד חצי שעה אחרי השקיעה, שאז היה חושך שולט בעולם, והיו כולם מתכנסים בביתם. אבל בימינו, שיש צירים ראשיים שבהם יש עדיין הולכי רגל, או נוסעים באוטובוסים עד שעה מאוחרת, ופעמים עד חצות לילה ויותר, ישתנה דין המדליק אחרי הזמן. לדוגמה, אם אדם גר בקומה ראשונה או שניה של בניין הבנוי על כביש ראשי, שבו נוסעים אוטובוסים ומכוניות גם עד חצות לילה, אז הדין הוא שאפילו אם הוא יחיד בביתו יוכל לברך עם ברכה וההדלקה תהיה סמוך לחלון, ולא צריך להעיר משום כך בני בית, שאין לך פרסום הנס גדול מזה שמדליק בשעה שיש עדיין תנועה ואנשים עוד הולכים ובאים בשעות אלו.

אם רואה שהולך להדליק אחרי הזמן אשתו תדליק עליו

רבתי! כל מה שפרטנו עד עתה אינו אלא דיעבד, ודיעבד דדיעבד, שכן מצות נר חנוכה חשובה עד מאוד - ועל כל אחד ואחד להזהר מאוד להדליק את הנר בשעה הקבועה, ושלא יעבור עליו זמן זה. אם הוא מהנוהגים כדעת הגאון, ידליק עם השקיעה בדיוק, ויתן שמן בכוס שידלוק עדיין חצי שעה אחרי צאת הכוכבים. ואם הוא נוהג כדעת מרן, ידליק בשעת צאת הכוכבים והוא 20 דקות אחרי השקיעה, שזה יוצא בערך בשעה 17:02 - 17:05. ויש לו גם זמן שקבעו שיהיה הנר דולק, והוא במשך חצי שעה אחרי זמן זה. ואם רואה אדם שהוא לא יספיק להגיע בתוך זמן זה של חצי שעה אחרי השקיעה, למה לו להכניס ראשו למחלוקת במצוה אדירה שכזאת? טוב ועדיף לו שיתקשר לאשתו ויבקש ממנה להדליק בזמן ולכוין להוציא אותו ידי חובתו.

מעשה רב

בידי הוה עובדא שבתקופה שהייתי מוזמן להדליק נרות חנוכה בכותל המערבי, או במקומות מרכזיים אחרים, הייתי מבקש מהמארגנים לדאוג לזמן ההדלקה לפני הזמן, שכן ממילא בבית הכנסת אין דין של הולכי רגל, ובלבד שיהיה אחרי פלג המנחה. וכך הייתי יכול להספיק להדליק בזמן. אבל אם הייתי רואה שמכל סיבה שהיא אני הולך לאחור ולהדליק אחרי הזמן, הייתי מתקשר לרבנית שחלט"א, ומבקש ממנה להדליק נרות חנוכה ולכוין להוציא אותי ידי חובתי. ואם יש אדם שמקפיד שהוא רוצה לברך את הברכות בעצמו דוקא, אז שידאג להקפיד להגיע בזמן. ואם בכל אופן איחר, הוא נכנס לדן של דיעבד שהזכרנו, ויוכל להדליק עד עמוד השחר בברכה בתנאים שכתבנו לעיל.

מתי יש להתפלל ערבית בלילות חנוכה

יש כמה דעות ומחלוקות בעניין תפלת ערבית בחנוכה, מתי יש להתפלל תפלת ערבית. יש מי שאומר שכיון שחנוכה הוא מדברי סופרים, שכן קרה סיפורה בסוף בית שני, וכבר לא היו אפילו נביאים באותה תקופה - על כן, כיון שתפלת ערבית קבלה כחובה, ואנשי כנסת הגדולה תקנוה, וגם יש בה קריאת שמע שהיא דאורייתא, וגם בגלל הכלל של תדיר ושאינו תדיר קודם, על כן יש להתפלל קודם. האמת היא, שכל הפוסקים אומרים שצריך להתפלל קודם בגלל הסיבות שהזכרנו.

ה'כנסת הגדולה' אומר דבר מעניין, והוא שבבחרותו הסכים שצריך להדליק לפני תפלת ערבית, ובזקנותו אמר שצריך להדליק אחרי ערבית. והביאור בזה הוא על פי מה שהגמ' אומרת (שבת קנ"ב ע"א) "תניא, רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר, תלמידי חכמים, כל זמן שמזקינין - חכמה נתוספת בהם, שנאמר בישעיה חכמה וארך ימים תבונה". שכמה שת"ח מזקינים דעתם מתוספת עליהם."

יש כלל בדברים אלו, והוא שאמנם תדיר ושאינו תדיר קודם, אבל אם ה'תדיר' לא יפסיד זמנו, ומאידיך האיניו תדיר' יפסיד זמנו, בזה אמרנו שכיון שעיקר מצותה עם השקיעה או מצאת הכוכבים, ואם 'יהדר' להתפלל ערבית קודם הדלקת נרות וגם שיהיה בזמנו כלו' בצאת הכוכבים, יפסיד את זמן החנוכה שעיקרה עם צאת הכוכבים, וידליק לא כמין ולא כהרמב"ם, לא כהגאון ולא כמאן, על כן הדין הוא שיתפלל

העם עוברים ושבים ואיכא פרסומי ניסא; וכי. ומיהו ה"מ לכתחלה, אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה; ואם עבר כל הלילה ולא הדליק, אין לו תשלומין" עכ"ל.

האם לדעת מרן מברכים בברכה אחרי הזמן

וצריך להבין, מה הביאור במה שכותב מרן שמדליק והולך כל הלילה, האם הוא עם ברכה או שמא בלי ברכה? על זה כותב המשנה ברורה (ס"ק יא) כל הלילה - עד עמוד השחר ובברכה והיינו דוקא אם בני הבית נעורים אבל אם ישנים אין לברך עליהם אלא ידליק בלא ברכה דכמו דלדידהו לא היה מברך אלא בזמן פרסום הנס ה"נ לדין. ואם בא לביתו קודם עה"ש ומצא ב"ב ישנים מן הנכון שיקצם כדי שיוכל להדליק בברכה". וכן כותב המ"א (שם ס"ק ו) כל הלילה - בב"י כתוב דהוי ספיקא דדינא ואם כן משמע שאין לברך אבל מדסתם בש"ע משמע דעתו שיברך וכי' וכן נ"ל להורות" עכ"ל המ"א. אמנם, הי"ף החיים' מוסיף שיש פוסקים אחרים שחולקים על זה, הוא מביא גם את דעת המהרש"ל שיכול להדליק רק עד חצות (גם המ"א הביאו). בספר 'מחזיק ברכה' כותב מרן חיד"א להוכיח כדברי המאירי שמברך כל הלילה עם ברכה, וכי יש חולקים על זה.

מדוע מברכים אחרי הזמן נגד סב"ל

נמצינו למדים שבעניין ההדלקה אחרי הזמן אם תהיה בברכה או לא, יש מחלוקת גדולה מאוד בין הפוסקים, מה שבאופן פשוט מביא אותנו לפסוק שאין לברך אחרי הזמן מדין סב"ל. וצריך לדעת שאילו לא דעתו של ה'בן איש חי' שפוסק שמדליק עם ברכה כאשר בני ביתו נעורים, לא היה לנו הכח לפסוק כן, אלא היינו אומרים שספק ברכות להקל, באשר אנו עומדים מול ה'ב"י עצמו שאומר שזה ספק, ומול דעת המהרש"ל אחרי חצות, ומול דעת הגאון, ועוד פוסקים שהזכר לעיל. ודע עוד, שבעניין זה דעת האשכנזים כדעת ה'בן איש חי' בעניין זה, שיכולים להדליק אחרי הזמן עם ברכה, וכך גם אנו פוסקים.

מדליק אחרי הזמן צריך לדאוג לבני בית נעורים

צריך לשים לב שלדין שאמרנו - שיש לברך גם אם הדליק אחרי הזמן - נצמד סייג מפורש וברור, שצריך להזהר בו; סייג זה יוצא מתוך מה שאומרים התוספות, שבזמן שהיו גזירות על עם ישראל ומשום כך היו מדליקים בתוך הבית בפנים, אז הפרסומי ניסא הוא בתוך הבית בפנים, ומשום כך השתנה הדין של זמן ההדלקה, שהפרסום הנס לא היה תלוי אלא בבני ביתו בלבד. ואם כן, גם במדה וכבר כלתה רגל מן השוק, ואין פרסומי ניסא אלא לבני הבית בפנים, יצטרך לדאוג שיהיו בני בית בביתו שיהיו נעורים - ואם לא כן, ידליק בלי ברכה; והטעם הוא שהרי לא יאא בלי בני בית עמו שום פרסומי ניסא, שכן אינו מדליק אלא לבני ביתו. לפי זה, במדליק אחרי הזמן, אינו מדליק להולכים בשוק בחוץ, שכן כבר כלתה רגלו של כל הולך בשוק, וכל מה שמדליק אינו אלא לבני ביתו, ולפי זה יצטרך לדאוג שבני ביתו יהיו נעורים בשעה שמדליק אחרי הזמן, שאם לא כן לא יהיה שום פרסום הנס; להולכים בחוץ לא יהיה פרסום נס לפי שאין כבר הולכים, ולבני ביתו לא יהיה כאשר הם ישנים או שלא נמצאים. וצריך לשים לב לסייג זה מאוד, שבלעדיו ידליק בלי ברכה.

בפני כמה בני בית מקיים פרסום הנס

בספר מעשה נסים להגאון רבי ניסים כדורי ע"ה מביא מחלוקת בין הפוסקים, האם כשמדליק אחרי הזמן שאז הפרסום הנס הוא לבני הבית, צריך שיהיו לפחות שני בית נעורים חוץ ממנו, ובזה נקרא שמפרסם ברבים; או שמא 'רבים' נקרא היכא שיש מלבד המדליק עוד אחד וסגי בהכי; הוא מביא שיש מפרשים צריך שיהיו עוד שניים מלבדו, ויש מפרשים שהכוונה היא שכשמדליק מספיק שיהיו ס"ה שנים, כלומר הוא ועוד אחד, ואז אם יהיו רק הוא ואשתו סגי. ומיהו צריך להדגיש שכל זה הוא דוקא אחרי חצי שעה משעת ההדלקה, אבל בתוך חצי שעה, אפי' אם הוא יחיד בתוך ביתו יכול להדליק עם ברכה, למרות שהנוהג הוא להדליק בתוך הבית באותה מדינה.

קול צופיך

מנן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

ויצא - תשנ"ח - מאת מאת מנן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

זאת מיעקב אבינו. וז"ל הגמ' (עבודה זרה כ"ו ע"א) "שאלו להיכן הולך - ירחיב לו את הדרך, כדרך שעשה יעקב אבינו לעשו הרשע, דכתיב 'עד אשר אבא אל אדוני שעירי', וכתוב 'ועקב נסע סכותה'. מעשה בתלמידי ר"ע שהיו הולכים לכזיב, פגעו בהן ליסטים, אמרו להן לאן אתם הולכים, אמרו להן לעכו. כיון שהגיעו לכזיב פירשו. אמרו להן תלמידי מי אתם, אמרו להן, תלמידי ר"ע. אמרו להן, אשרי ר"ע ותלמידיו, שלא פגע בהן אדם רע מעולם. רב מנשה הוה אזל לבי תורתא, פגעו ביה גנבי, אמרו ליה לאן קאזלת? אמר להן לפומבדיתא. כי מטא לבי תורתא פריש. אמרו ליה, תלמידא דיהודה רמאה את! אמר להו ידעיתו ליה? יהא רעוא דליהו הנהו אינשי בשמתייה. אזלו עבדו גניבתא עשרין ותרתינן שנין ולא אצלחו. כיון דחזו, אתו כולוהו תבעו שמתיהו, והוה בהו חד גירדנא דלא אתא לשרויה שמתיה, אכלי אריא. היינו דאמרי אינשי, גירדנא דלא טייון, שתא בציר משני. תא חזי מה בין גנבי בבל ולסטין דארץ ישראל".

אבוא אל אדוני שעירי לימות המשיח

עוד פירוש מביא רש"י לתרץ היאך אמר יעקב לעשו שהולך לשעיר בזמן שלא הלך לשם עד היום? וז"ל "ואימתי לך, בימי המשיח, שנאמר (עובדיה א כא) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו. ומדרשי אגדה יש לפרשה זו רביס". כלומר, שלפי פירוש זה הוא באמת לא שיקר כלל, אלא התכוון לימות המשיח שאז יעלו המושיעים להר שעיר לשפוט את הר עשו ואז והיתה לה' המלוכה, והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד.

היתה תקלה טכנית ולא הצליחו להעלות את השואלים, והרב ניצל זמן זה לומר עוד הלכה.

לדמות מלתא למלתא

עד שישאלו נאמר עוד דבר הלכה. בבית הכנסת לא צריך להדליק נרות בשקיעה אלא הכל לפי המניין. היה בית הכנסת בשם 'אהל רחל' שם היו מתפללים באופן קבוע בכל יום לפני פלג המנחה, ואת תפלת ערבית היו מתפללים אחרי פלג המנחה. פעם עלה חזן להתפלל והוא מאוד מיהר וסיים מנחה בערך כשתי דקות לפני פלג המנחה. רצו לנצל את הזמן ולהדליק נרות חנוכה בזמן הזה. אמר להם חכם ניסים כדורי ע"ה שלא יעשו כן וציטט להם את הכתוב בהלכה 'ובלבד שלא יקדים'; ואפילו שבבית הכנסת לא צריכים, בכל אופן ביקש מהם לחכות כשתי דקות, ובזמן הזה אמר להם הלכה. הוא אמר להם שביום הראשון של חנוכה אם אדם ממחר ורוצה להדליק בפלג המנחה, יכול לעשות כן, אלא שהשאלה אם יוכל לברך שהחיינו או לא, שכן מצד אחד הוא עדיין עומד ב"י לחודש בעיצומו של יום, ומצד שני הרי מחשיב את זה ללילה? בזה, אמר להם, יש מחלוקת גדולה בין הפוסקים, יש מי שאומר שיכול לברך ויש מי שאומר שלא, דעת הברכ"י והפר"ח שיכול לברך, והכף החיים מביא בזה מחלוקת שיש חולקים ולדעתם גם ברכת 'על הניסים' לא יכולים לברך, על כן עליכם לדמות את זה למקרה שלנו היום שאתם רוצים להתפלל ערבית קודם פלג המנחה, ולחכות כמה דקות! וכך עשו, חיכו כמה דקות ואחר כך התפללו ערבית בזמן שקבעו להם מדי יום.

מלאכים הנבראים ממצוותיו לשרותו של האדם

וישאל יעקב מלאכים לפניו, וביאר רש"י מלאכים ממש. איך מותר להשתמש במלאכים? אומר הוזהר הקדוש שאלו מלאכים שאדם בורא מהמצוות שלו שבהם מותר להשתמש. ויהי רצון שהקב"ה עמנו ניסים ונפלאות כמו שעשה להם בימים ההם ובזמן הזה, אמן ואמן.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

ערבית לפני צאת הכוכבים, או שיתפלל ערבית אחרי נרות חנוכה, שזה זמנה, וצריך לנהוג כדאמרן. גם בביאור הלכה מאריך מאוד בדבר זה, וכמו שאמרנו אין צורך להאריך בזה, אלא הדין הוא כדאמרן.

♦ הרא"ש אומר שבזמן הזה שמדליקים בבית, ההלכה משתנה, כיון שזה פרסומי ניסא לבית. האמת היא שזה נכון, אבל כיון שיש בזה מחלוקות גדולות בכך, לא יעשה כן לכתחילה.

האם מותר להשתמש בנר שקנה לחנוכה

אדם שקונה קודם חנוכה בקבוק שמן, או קופסת נרות למטרת הדלקתם לנרות חנוכה. השאלה האם בשבת (שלפני חנוכה) תוכל אשתו לקחת נרות מהקופסה להדליק בהם נרות שהת, או אם תרצה להשתמש בשמן זית שקנה לחנוכה בשביל סלט וכדומה - האם מותר לעשות כן או אסור? וכן מה הדין אם ירצה להשתמש לצורך אחר בתוך ימי החנוכה עצמם? כמו כן, מה הדין אם ירצה להשתמש בנרות האלו לצורכי חולין? מקור לדין הזה נלמד מדין אחר, גבי הזמנה לאו מלתא היא. המדובר הוא באם אדם קנה כיסוי לטלית המצוה שלו, ורוצה להכניס שם גם כסף לצדקה, והדין הוא שאם יחשוב בשעה שקנה אותה שרוצה להכניס גם כסף לצדקה יהיה מותר להכניס בו גם מעות. אבל אם קנה ולא חשב כלום, לא יוכל לעשות מאומה. ועל זה הארכתי פעם, שיש קושיה של המרדכי, שאם אדם הדליק נרות של שמן, ואחרי זמנה רוצה להוסיף עליו ולהדליק אותו, והרי הוא אסור בהנאה? על זה אומרים שם אומר על בקבוק שמן שזה לחנוכה, יכול להשתמש לצורך הדלקת נר חנוכה של מחר ללא חשש, כיון שסוף סוף כולו לצורך חנוכה. אבל אם האשה תרצה להשתמש ובעלה יקפיד בזה, אין לה להשתמש באותו השמן כלל, שבדבר זה משהו נפשיה חתיכא דאיסורא. רק אחרי חנוכה נקל עליו בדבר זה שיוכל להשתמש בשמן לכל תשמיש שירצה, חוץ מהנותר שהיה בכוסיות של הנרות שאין התר להשתמש בהם. ועל כן צריך מאוד מאוד להזהר בזה.

נבואתו של יעקב אבינו על מלחמת יום כיפור

כתוב ב'יבן איש חי' ומור דודי ע"ה ראש הישיבה הרב יהודה צדקה ע"ה היה מתפעל הרבה מדבריו היפים והיה מביאו מדי פעם בדרשותיו, (ה'יבן איש חי' נמצא בספרו 'יעוד יוסף חי' ובדרשות בן איש חי) והוא שבזמן שנפגש יעקב עם עשו ושלח לו את המתנות, אומר לו עשו (בראשית ל"ג יב-יד) "ויאמר נסעה ונלכה ונאכלה ונלכד. ויאמר אליו אֲדֹנָי יֵדַע כִּי הִילָדִים רַכִּים וְהַצֹּאֵן וְהַבֶּקֶר עֹלוֹת עָלַי וְדַפְקוּם יוֹם אֶחָד וְנָתַתִּי כָל הַצֹּאֵן. וְעֵבֶר נָא אֲדֹנָי לִפְנֵי עַבְדוֹ וְנָאִי אֶתְנַהֵלָה לְאֹטִי לְרִגְלֵי הַמְּלֶאכֶה אֲשֶׁר לִפְנֵי וְרִגְלֵי הִילָדִים עַד אֲשֶׁר אָבִא אֵל אֲדֹנָי שְׁעִירִי". והביאור הוא שעשו הציע לעזור לו עם הילדים. אבל הוא אומר לו ויאמר אליו אֲדֹנָי יֵדַע כִּי הִילָדִים רַכִּים וְהַצֹּאֵן וְהַבֶּקֶר עֹלוֹת עָלַי וְדַפְקוּם יוֹם אֶחָד וְנָתַתִּי כָל הַצֹּאֵן. מה זה ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן, אומר על זה האב"ח שיש בזה דברי נבואה ורוח הקודש, שראה יעקב אבינו שעתידים אנשי עשו לומר ליעקב לקחת את הילדים שלו ולחנק אותם, ולערבב חול עם הקודש, ולטמא את הקודש. על זה אומר לו יעקב, שהוא אחראי על חינוך ילדיו לבדו. וידע יעקב אבינו ברוח קדשו שיום אחד בשנה, ביום הכיפורים תמידים בניו להמסר בידיהו של בני עשו, והתפלל על זה יעקב, שחש ושלוס לא יפלו לידי ביום כיפור. זהו ודפקום יום אחד, הוא היום המיוחד יום הכיפורים, והוא ידע שבמלחמת יום הכיפורים יהיה כשלוך והתפלל על כך שלא יפלו לידי בניו של עשו.

תרגילו של יעקב אבינו לעשו ולדורות

עוד אומר אחרי זה, וְעֵבֶר נָא אֲדֹנָי לִפְנֵי עַבְדוֹ וְנָאִי אֶתְנַהֵלָה לְאֹטִי לְרִגְלֵי הַמְּלֶאכֶה אֲשֶׁר וְרִגְלֵי הִילָדִים עַד אֲשֶׁר אָבִא אֵל אֲדֹנָי שְׁעִירִי. ואומרים חז"ל שבסופו של דבר הלך לאבא שלו ולא הלך לשעיר כלל, וכיצד זה שיקר לו יעקב לעשו? אומר רש"י על זה שני פירושים: פירוש ראשון אומר רש"י וז"ל "עד אשר אבא אל אדני שעירי - הרחיב לו הדרך, שלא היה דעתו ללכת אלא עד סכות. אמר אם דעתו לעשות לי רעה ימתין עד בואי אצלו, והוא לא הלך". כלומר, שהרחיב בו הדרך, שלא היה בדעתו כלל ללכת אצלו, ואת זה עשה יעקב אבינו ברמאות עם עשו כדי להסיח דעתו ממנו, ואחר כך ילך לו אל יצחק אביו עם בניו בני ביתו וכל משפחתו. הגמ' מביאה מעשים כיצד יש לנהוג עם לסטים עכו"ם כדי שלא ליפול לידיהם, ולמדה

